

L'organització del servei postal francès a Andorra

Gerhard Lang-Valchs

Resums

Català

L'organització del servei postal francès a Andorra.

La introducció d'un servei postal francès el 1931, a part del ja existent servei espanyol inaugurat a principi del 1928, s'havia descrit fins ara com una reacció francesa a la instal·lació de l'administració del correu espanyol. Podia ser-ne una de les raons, però cal tenir en compte altres motivacions possibles, els esforços andorrans i del copríncep episcopal per a una solució diferent.

Castellano

La organización del servicio postal francés en Andorra.

La introducción de un servicio postal francés en 1931 aparte del ya existente servicio español, inaugurado a principios del 1928, se ha descrito hasta ahora como una reacción francesa a la instalación de la administración del correo español. Podía ser una de las razones, pero hay que tener en cuenta otras posibles motivaciones, los esfuerzos andorranos y del Copríncipe Episcopal para una solución diferente.

Français

L'organisation du service postal français en Andorre.

L'introduction d'un service postal français en 1931, le service postal espagnol déjà sur place depuis 1928, a été considéré jusqu'à nos jours comme étant une réplique française à l'installation du courrier espagnol. Ce motif pouvait être plausible mais il ne faut pas négliger les efforts des citoyens andorrans et ceux du Co-prince Épiscopal pour trouver un dénouement différent.

English

The organization of the French Postal Service in Andorra.

The introduction of a French Postal Service in Andorra in 1931, which followed the opening of the Spanish Postal Service which took place in 1928, has been described as the French reaction to the installation of Spanish Postal Administration. This could have been one of the reasons, but there are other possible motivations which must be taken into account, such as the efforts of the Andorran people and the Episcopal Co-Prince who tried to find a different solution.

a introducció d'un servei postal francès el 1931 a part del ja existent servei espanyol inaugurat a principi del 1928, s'ha descrit i vist fins ara quasi sempre com una reacció francesa a la instal·lació de l'administració del correu espanyol.¹ No es pot negar que aquesta fos una de les raons, però una explicació monocausal resulta en aquest cas –com quasi sempre– almenys sospitosa de no tenir en compte altres motivacions possibles. A més a més, reduir aquesta iniciativa francesa només a una reacció, una espècie de revenja, no fa justícia a les intencions franceses ni tampoc no té en compte els esforços andorrans i del copríncep episcopal d'arribar –almenys al principi– a una solució ben diferent.

Repassem primer ràpidament els començaments del servei postal, sobretot en les darreres dècades del segle XIX i les dues primeres del XX. El Consell General i les parròquies s'havien encarregat des de sempre del correu intern, designant i pagant algunes persones que feien de carters i portaven la correspondència de la capital als pobles i viceversa² quan era necessari. El correu que portava una destinació fora de les Valls es lliurava a persones que per la seva feina o interès personal havien de creuar les fronteres i que s'encarregaven de dur-lo, segons l'època de l'any, al seu punt de partida o a la seva destinació, a les oficines de la Seu d'Urgell o a les franceses més properes d'Ospitalet, Porta, Acs o la Guingueta d'Ix. Una altra possibilitat era encarregar la correspondència als anomenats *traginers*, que la lliuraven directament al destinatari; és a dir, usar una espècie de servei de correus privat.

El primer servei oficial i regular el van instal·lar els francesos l'any 1874 durant la Tercera Guerra Carlina.³ Un cop acabada la guerra, amb la rendició del darrer bastió carlista, la ciutat d'Urgell, el 1876, França ja no posava gaire interès a seguir mantenint aquest servei postal, que li havia interessat per la situació d'aïllament d'Andorra durant els anys finals de la contesa. I malgrat la petició expressa del Consell General de continuar amb l'esmentat servei, els francesos van mostrar poc interès a continuar-lo, al·legant problemes financers.⁴

La proposta feta pel Consell al prefecte sembla que va anar una mica més enllà del manteniment del servei de carters. Conscient de les inevitables deficiències d'un servei que no podia lluitar contra la neu que acostumava a bloquejar els ja per si mateixos difícils camins durant l'hivern, va proposar un camí alternatiu a l'hivern passant per la Guingueta d'Ix, Puigcerdà fins a la Seu i Andorra. A la part espanyola, sense la qual no es podia realitzar aquesta idea, no li va agradar aquesta proposta de cooperació amb el veí gal.⁵ I—encara a falta de documents—sembla lògic que els espanyols, segurament també amb vista a l'imminent Congrés Postal que s'havia de celebrar a París (1878), van decidir organitzar aquest servei per compte propi en veure que els francesos havien desistit de la seva intenció davant les dificultats per garantir-ne ells sols la continuïtat al llarg de tot l'any.

Del correu que passava per la frontera espanyola se n'encarregava aleshores, a partir de 1877, un carter espanyol que venia a peu, més endavant en mula, des de la Seu d'Urgell, fins que els seus serveis van quedar obsolets després de la construcció de la carretera a la Seu i la inauguració de la línia d'autobusos d'Alsina-Graells, que enllaçava, a partir de mitjan anys vint, la ciutat episcopal amb la capital de les Valls.

El 1874 s'havia constituït a Berna (Suïssa) la Unió Postal Internacional, a la qual es van unir 22 països, entre ells Espanya, per organitzar i unificar l'intercanvi internacional de correus entre els membres signants. Cap de les decisions preses allà no va tenir en compte Andorra. L'adhesió de França no es va produir fins l'any següent.

No obstant això, en el Segon Congrés Postal que es va tenir lloc el 1878 a París, Espanya va posar sobre la taula la qüestió d'un servei andorrà. Partint de l'aleshores *status quo* postal a les Valls i atès el desinterès que mantenia França, Andorra va ser adjudicada per a assumptes postals a l'Administració espanyola. Aquest estat de coses seguiria invariable fins al Congrés Postal de Londres, el 1930.⁶

Els francesos, de tota manera, se'n van penedir un parell d'anys més tard. Havia caigut el règim de Napoleó III després de la guerra francoprussiana i el nou govern de la III República va descobrir Andorra durant la crisi andorrana de 1880-81 i després. Per primera vegada es va idear i es va posar en pràctica una política andorrana consistent i clara. Es van projectar per als anys següents una sèrie de mesures infraestructurals per desenvolupar i modernitzar el país: escoles (franceses) amb els seus mestres, facilitats per a estudis mitjans en instituts francesos, beques d'estudis superiors, construcció de carreteres, etcètera. I entre tots aquests projectes hi havia també la construcció d'una línia telegràfica i la instal·lació d'una oficina de correus.

El 1882 arrenca aquest programa amb la construcció d'una línia telegràfica que porta a una sonora disputa entre andorrans, francesos i el bisbe d'Urgell⁷, que era, juntament amb el president de la República Francesa, copríncep d'Andorra. A causa d'aquest enfrontament no totes les mesures planejades es duen a terme directament. Després de diverses setmanes d'estira-i-arrotonsa, es permet als francesos acabar d'instal·lar la línia telegràfica inicialment boicotejada pels mateixos andorrans, però no s'obre finalment l'oficina de correus.⁸

El 1884, dins el marc de la reorganització de la Delegació Permanent per a Andorra, que a partir de llavors ja no se situa a Foix sinó a Perpinyà, encapçalada ara pel prefecte dels Pirineus Orientals, comença a funcionar un servei de carters de la Vegueria francesa pensat en principi únicament per a la conducció regular del correu oficial. Se sol oblidar que, tan sols com a favor extraordinari⁹, es permetia als carters distribuir (i recollir) cartes als pobles que els venien de passada i deixar la resta del correu extraoficial a la *centraleta* de l'Hostal Calones, a la capital. En el camí de tornada també solien recollir les cartes lliurades allà per al seu enviament directe a França.

Aquest sistema no havia canviat des dels dies de la seva introducció i les deficiències que hi havia hagut des del principi seguien sense resoldre's. Per millorar aquest poc més que servei bàsic els francesos havien intentat en repetides ocasions implantar un *bureau*, una oficina de correus en tota regla, a la capital.¹⁰ Però els intents van fracassar, o per la negativa del Consell General, o per la del copríncep episcopal. Les raons les trobem en els primers anys del bisbat de Cassañas (1871-1901) per la seva diametral oposició a qualsevol projecte francès que pogués significar una minva de la influència episcopal; després aquesta oposició seria un càstig per als andorrans insubmisos.¹¹ Amb el bisbe Laguarda (1902-1907) el motiu de l'oposició va ser la negativa francesa a posar personal andorrà en tots i cadascun dels llocs de la planejada administració, tal com ho havia fet en el cas de les línies telegràfica i de telèfon que es van instal·lar entre 1904 i 1905.¹²

Per altra part, també els francesos es van oposar en diverses ocasions a iniciatives encaminades a millorar la situació. El 1893 van rebutjar una iniciativa del filatèlic alemany Otto Bickel.¹³ El 1900 es van negar a donar el vistiplau a una iniciativa del Consell General d'organitzar un servei propi, inclosa l'adhesió a la Unió Postal Universal¹⁴, i el 1906 passa el mateix amb els canvis projectats pel bisbe i l'Administració espanyola.¹⁵

És a mitjan anys vint quan arrenquen les iniciatives francesa i espanyola que deixarien Andorra amb un sistema postal únic al món fins avui. Quina era la situació del servei de correus a Andorra a principi d'aquella època?

El servei era rudimentari, per anomenar-lo d'alguna manera. No existia cap oficina de correus a les Valls. L'únic que hi havia era un lloc bastant petit, ja descrit pel Sr. Gomma¹⁶, metge d'Ac-s-les-Tèrmes, que havia estat el primer a visitar Andorra amb el seu cotxe el 1911, amb motiu de la seva segona visita a les Valls dos anys més tard. En aquell lloc ubicat al segon pis de l'Hostal Calones, al centre de la capital, a part dels treballs propis de sabater que s'hi realitzaven, es venien segells francesos i espanyols per al franqueig segons el destí, i allà es lliurava, recollia i distribuïa la correspondència entrant i sortint. El personal encarregat de l'esmentat servei es componia de tres persones, totes andorranes: dos carters i un recepcionista (*receveur*), a la capital. L'exigu pagament anava a càrrec de França.

El Congrés Postal de Madrid, que, a causa del començament de la Primera Guerra Mundial, s'havia hagut d'ajornar fins al 1920, no va portar cap canvi pel que fa a Andorra. I encara que alguns autors afirmen el contrari¹⁷, ni en les propostes de l'any 1912 per a la preparació del congrés, ni en les actes de 1920, ni en les del següent d'Estocolm, de 1924, es troba el més mínim indici d'una proposta o discussió referents a Andorra.

Des dels darrers anys de la Primera Guerra Mundial les queixes dels andorranos no havien parat d'arribar a la Vegueria i al prefecte de Perpinyà. Tant els particulars com el Consell General denunciaven de manera oral i escrita una i altra vegada les deficiències del servei de correus francès a les Valls. Tant el veguer com el prefecte, el delegat permanent per a Andorra, eren conscients de les deficiències, les causes de les quals seguien sent majoritàriament les mateixes que vint o trenta anys enrere.

Un dels primers documents de la Vegueria Francesa de la segona dècada del segle XX referent al correu que s'ha conservat és una estranya nota que envia l'encara veguer francès Carles Romeu al seu superior, el prefecte de Perpinyà, per avisar-lo de la cessació del servei de correus amb Andorra per ordre superior.¹⁸ Els carters, seguint les instruccions corresponents, havien deixat de fer el seu treball acostumat. Per la consegüent desatenció de la distribució del correu privat a Escaldes, Encamp i Canillo, el Consell General ja havia discutit sobre l'assumpte. Per assegurar la continuïtat del servei, el Consell estava disposat a pagar dues pessetes diàries als carters perquè seguissin recollint i distribuïnt la correspondència en cas que no es tornés a reprendre el servei francès habitual.

El què havia passat, no se sap i quedarà segurament sense aclarir. Sembla que va ser una extralimitació d'una unitat o una patrulla francesa que tenia ordres de tancar el pas fronterer.¹⁹ No van deixar passar els carters andorranos al·legant ordres superiors, cosa que els carters van entendre com un tancament definitiu i que s'havia acabat el seu contracte i la feina

per a la Vegueria. Ni el prefecte, ni el director departamental de Correus no sabien res de la supressió d'aquest servei.

Encara que el cas de la suposada suspensió del servei va resultar una falsa alarma, aquest succés va alertar (o va tornar a alertar) el veguer dels retards que el correu patia des de feia temps; sobretot de retards que, a falta de nevades, no es podien justificar per la impracticabilitat dels ports i que es devien a una repetida desatenció dels deures per part dels carters andorranos.

A mitjan maig de 1918 el veguer es torna a queixar de la impuntualitat. En la seva carta demostra, amb dates i detalls concrets, retards de la correspondència de fins a quinze dies, la qual cosa considera un abús intolerable per part dels carters, sobretot si es tenia en compte que els encarregats feien en aquell temps les seves travesses a diari i atenien assumptes personals o altres treballs.²⁰

Aquestes alteracions de la normalitat postal no degueren passar desapercibudes a la població andorranos. I tals situacions solen ser ocasió de xerameques i rumors. Un d'aquests rumors devia arribar a orelles del veguer, que va donar de seguida la veu d'alarma. L'Administració espanyola planejava, es deia, introduir un servei postal més ampli i així substituir o fer obsolet el servei de correus francès.²¹ La informació es basava en una comunicació oficiosa²² que el síndic general deia haver rebut de part de l'administració de l'oficina de correus de la Seu d'Urgell. Segons les paraules del síndic, aquest va aconseguir ajornar la posada en marxa d'aquesta mesura, que ja havia estat acollida favorablement per les parròquies. Ni el veguer ni cap més persona, això no obstant, no aconsegueix detectar ni anteriorment ni posteriorment cap acció espanyola concreta en aquest sentit, per la qual cosa va ser impossible denunciar l'intent.

A pesar de l'advertència del Ministerio de Comunicaciones y Telégrafos, del 26-06-1918, que pogués tractar-se d'una falsa alarma, i a pesar de la falta de proves, puja la tensió i el nerviosisme. El prefecte de Perpinyà n'informa reiteradament el Ministère d'Affaires Étrangères a París. I davant aquesta insistència, a París l'assumpte es pren molt seriosament. Els francesos, convençuts de la veracitat de la informació, intervenen en l'assumpte i encarreguen al seu ambaixador a Madrid que lliuri al govern espanyol una nota de protesta.²³

Mentre corrien els rumors, Carles Romeu intentava solucionar el problema del lliurament regular de la correspondència. El retard no sols es donava a l'hivern sinó també a l'estiu, quan en principi no devia d'haver-hi problemes amb les comunicacions. La negligència dels carters es va perfilant com a causa principal de les fallades. Els carters són amonestats²⁴ i

amençats d'acomiadament en cas de reincidència. La situació, tanmateix, no canvia. En el següent informe que el prefecte havia encarregat expressament al veguer²⁵ aquest fa referència a investigacions pròpies sobre el tema que demostraven sense cap dubte que les queixes es corresponien plenament amb la realitat. Com que els carters s'havien negat formalment a repartir el correu intern andorrà, en considerar que això no era la seva obligació²⁶, el Consell ja havia fet els seus propis plans per seguir garantint el repartiment.

A final de novembre al veguer se li esgota la paciència i envia una carta oficial d'acomiadament als carters. Paral·lelament s'ajupa substancialment el sou dels futurs carters i, a més a més, del personal que no havia vist alterades les seves remuneracions feia més de 25 anys.²⁷ Amb aquesta mesura es pretenia tornar a la normalitat. Però a pesar de tots els esforços i diversos canvis de personal, la situació pràcticament no varia els anys següents. La vegueria segueix denunciant les deficiències, mentre que el prefecte no hi troba remei eficient. Tampoc no contribuïa el canvi de prefectes —entre 1910 i 1925 havien ocupat al voltant d'una dotzena de delegats permanents diferents el lloc mentre que el veguer francès seguia sent el mateix— a la continuïtat dels esforços. I per a molts d'ells els assumptes d'Andorra eren tan sols una més de les seves múltiples tasques, per la qual cosa no és estrany que no se'ls prestés l'atenció que hagués estat desitjable.

A mitjan anys vint les queixes i reclamacions segueixen sense que s'hagi trobat una solució viable i duradora.²⁸ El veguer francès insisteix davant el prefecte i aquest a París. L'Administració francesa segueix disposada a buscar una solució per millorar el seu servei de correu.²⁹ I com que els intents dels anys anteriors no havien donat fruit, va fer el que quasi cinquanta anys enrere ja havien fet, demanar per segona vegada al govern espanyol, a través de l'ambaixada, la seva col·laboració. Sol·liciten un permís perquè els seus carters puguin passar amb la correspondència per territori espanyol durant el tancament dels ports a l'hivern, pel consabut trajecte Puigcerdà-la Seu d'Urgell-Andorra. Però els espanyols els ho tornen a negar.

Tres anys més tard comentarien que possiblement fos aquesta sol·licitud la que va instigar l'Administració postal espanyola a intervenir en l'assumpte i a posar realment en marxa la reorganització del correu. No sé si realment va ser així³⁰, perquè encara va passar més d'un any fins que no es van fer els primers passos previs per organitzar una nova Administració postal andorrana. Tan sols a final de maig de 1926³¹ s'aplana el camí, destinant oficialment dos funcionaris de Correos en comissió de serveis a Andorra perquè estudiïn sobre el terreny les necessitats i les possibilitats,

i facin propostes per a la realització del projecte. Sembla que els francesos no s'assabenten d'aquestes activitats. Els andorrans sí que s'adonen de les intencions espanyoles, i la reacció del Consell General és la decisió de promoure una iniciativa postal pròpia³² a fi de no dependre més dels països veïns en aquest aspecte i de guanyar algun diner amb el superàvit que podia produir una Administració pròpia a través del negoci filatèlic.

Mentre a Madrid es discutia i es preparava l'enviament dels seus funcionaris de Correos per temptejar necessitats i possibilitats, a Andorra es va presentar un senyor suís, Friedrich Weilenmann, amb un pla per a una Administració postal andorrana. Abans que entrés per primera vegada en contacte amb el prefecte de Perpinyà a través de la Vegueria Francesa, el febrer de 1926, ja havia tingut contactes amb les autoritats espanyoles a Madrid i amb les franceses a París.³³ Havia vingut a Andorra per proposar una Administració postal pròpia de les Valls. A més, estava disposat a organitzar-ho ell mateix, amb l'ajut del Consell General, i d'encarregar-se'n del funcionament a través d'una concessió per a la seva explotació, que esperava aconseguir. Per això els seus primers contactes havien estat amb representants del Consell General i amb el copríncep episcopal. Weilenmann, avalat per l'exprelat Raymund Netzhammer, bisbe retirat de Bucarest, que li servia de traductor i d'intendent a la Seu, va exposar les seves idees junt amb alguns membres del Consell General. El bisbe Guitart es va convèncer de la utilitat i la viabilitat del pla i va arribar a refiar-se totalment de Weilenmann, a qui donaria suport en la iniciativa també a través de la seva influència al Consell.

Segur del consentiment episcopal i del suport promès d'alguns membres influents del Consell General va anar a Madrid per fer contactes amb els ministeris i departaments competents i proposar-los els seus plans. Allà, tanmateix, a la fi estava en marxa la reorganització del correu per part espanyola, cosa amb la qual ningú ja no havia comptat després de tants intents fallits i tanta demora. Sense posar Weilenmann al corrent dels preparatius, li van donar allargues. De totes formes, aquestes trobades no haguessin servit de gaire, ja que no haurien pogut ser gran cosa més que una primera presa de contacte.

De Madrid va anar a París, on, amb el suport d'empleats de l'Ambaixada Suïssa, es va presentar al Quai d'Orsay per donar a conèixer també allà els seus projectes. Sembla que en aquesta ocasió va tenir més èxit, perquè al ministeri li van suggerir que presentés les seves idees i plans per escrit i de forma detallada. És a dir, que des de París no hi va haver —com havia passat en el cas de l'alemany Otto Bickel el 1893— un rebuig frontal pel fet de ser el sol·licitant un estranger aliè als assumptes d'Andorra.

Poc després Weilenmann es presentà a Perpinyà. Com que el prefecte no hi era, va exposar els seus plans al veguer. Encara seguia Carles Romeu de veguer, qui naturalment tenia presents les dificultats del correu francoandorrà, els darrers intents fallits de trobar un remei eficaç i tota la llarga història d'intents fracassats dels darrers trenta anys. El suís va dir que actuava en nom del Consell General, cosa per la qual no estava autoritzat oficialment. No obstant això, havia de comptar amb el suport de membres influents, que l'ajudaven o potser també l'utilitzaven per fer prosperar la iniciativa pròpia del Consell per organitzar la qüestió postal.³⁴ Comptava amb el suport del bisbe Guitart, que fins i tot li havia donat ajut davant de Madrid en lliurar-li una carta de recomanació.

La primera impressió que va tenir el veguer va ser que es tractava d'una acció d'interès purament comercial, i així ho va transmetre al prefecte.³⁵ Al mateix temps va enviar una carta al síndic general per retreure-li que el Consell estava prenent decisions en un terreny que no li incumbia.³⁶ El síndic respon que no s'ha pres encara cap decisió i que el Consell General encara no ha estat informat de les propostes de Weilenmann. Quatre setmanes més tard el Consell presenta un projecte de contracte de concessió³⁷ que el veguer cursa al prefecte.³⁸ Aquest estudia detingudament la qüestió i, òbviament disposat a donar una solució definitiva al problema postal, envia una carta al Ministère d'Affaires Étrangères en què intenta sondejar l'opinió i l'actitud del seu superior.

La carta de contesta del ministre al seu prefecte³⁹ és sorprenentment positiva. Encara que d'entrada fa referència expressa al cas Bickel i recorda la decisió presa en aquell cas i el perquè, no exclou la possibilitat d'admetre aquesta vegada la sol·licitud encara que el potencial concessionari sigui estranger.

Amb vista a la ja assumida impossibilitat de garantir un servei postal regular amb l'estructura organitzativa actual i veient que des de París se li van assenyalar els contactes ja tinguts allà amb Weilenmann, el prefecte comença a apostar també per la idea d'una organització postal pròpia de les Valls que posaria fi a les queixes i li trauria un problema de sobre, en permetre'ls una Administració postal independent i deixar així la solució dels problemes concrets i diaris als mateixos andorrans. La proposta de Weilenmann podria ser una base vàlida per al projecte. La carta del ministre reflecteix molt bé l'estat d'ànim i de bona disposició de fer alguna cosa profitosa per als andorrans; prendre les idees del projecte com a base, aprofundir i ampliar el projecte per arribar a dissenyar un avantprojecte madur.

El veguer es va fer càrrec d'un estudi exhaustiu de la situació postal actual que hauria de servir de base per a la presa de decisions a París. El resultat

no va ser gaire encoratjador pel que fa a l'eficàcia del servei, cosa que calia esperar després de les constants dificultats dels darrers anys i confirmava les arxiconegudes queixes ja exposades.⁴⁰ Però precisament això va augmentar les possibilitats que s'arribés a una solució nova.

Què en va ser d'aquella iniciativa? Per què no va prosperar? No sabem si es va arribar a estudiar més a fons la qüestió postal ni si es va arribar a traçar algun (avant) projecte. Sembla que no, perquè els esdeveniments es van precipitar, amb la qual cosa no va donar temps als francesos d'acabar de dissenyar un projecte *andorrà*.

Quan els espanyols anuncien a final d'octubre o principi de novembre de 1927 oficialment la imminent instal·lació d'un nou servei de correus espanyol a Andorra la notícia sorprèn tots els afectats: el bisbe, els andorrans i els francesos. El bisbe i almenys l'ambaixador de França a Madrid reben la notícia pocs dies després, però no es percep cap reacció oficial de cap dels afectats. Sembla que a les autoritats competents els va arribar la notícia tard. No he trobat cap document de l'any 1927 que indiqui que el prefecte i el veguer haguessin estat avisats de la nova situació. Tampoc no hi ha res que indiqui que volguessin deixar temporalment en suspens l'assumpte fins que s'aclarís la situació i es pogués determinar el veritable abast de la mesura espanyola anunciada, cosa perfectament comprensible en aquesta situació. La manca de cartes de part de la vegueria, del prefecte i del ministre els darrers mesos de l'any podria indicar alguna cosa per l'estil.

El que sí sembla clar és que els andorrans van ser els darrers a assabentar-se'n. O com cal interpretar el comportament del Consell General en les setmanes següents? Francesc Cairat⁴¹ insta el batlle que es prengui urgentment una decisió a Perpinyà i a París, cosa que podria explicar-se per l'intent d'avançar-se a l'acció espanyola, anunciada per a l'1 de gener. Això, tanmateix, sembla que no coincideix amb la decisió del Consell General exposada al prefecte per Pere Font⁴², en la qual es diu que no s'ha atorgat la concessió a Friedrich Weilenmann; és a dir, per part dels andorrans no es mou res en la qüestió postal.

No es comprèn per què els andorrans no van actuar ni tampoc van esmentar la mesura espanyola anunciada per a la realització de la qual havien d'haver començat poc a poc els preparatius concrets en totes les parròquies. Per què no diuen res ni intenten pressionar els francesos per poder avançar-se a l'actuació espanyola o fins i tot intenten impedir-la buscant una solució conjunta amb el bisbe Guitart, que havia signat per la seva part el contracte de concessió del servei de correu a Friedrich Weilenmann?⁴³ Encara que sembli mentida tenint en compte els contactes fluids que hi

havia entre el copríncep mitrat i el Ministerio de Asuntos Exteriores de España el bisbe es va quedar sorprès amb la mesura espanyola.⁴⁴ Sabia que a Madrid des de feia temps s'estava preparant alguna cosa però no s'imaginava que el seu propi pla, que incloïa també la posada en pràctica de les idees de Weilenmann, quedaria obsolet de la nit al dia.

El Consell General, d'altra banda, havia donat suport oficialment a Fernando Escalas en contra de la voluntat del bisbe Guitart. La concessió donada a Escalas només comprenia l'emissió de segells andorrans.⁴⁵ A Perpinyà el síndic general havia donat suport a Weilenmann o mantingut un pla idèntic⁴⁶ davant el prefecte i el veguer. El que volien els andorrans era una Administració pròpia, organitzada totalment per ells mateixos. Aquest somni es va començar a esfumar.

El Decret del 30-10-1927 va originar un gran desconcert en els mesos següents. La posada en marxa del servei de correus espanyol a principi del 1928 va ser com un raig d'aigua freda per al Consell General, que, abans que s'inaugurés, es va presentar a Perpinyà amb una delegació per protestar enèrgicament contra la mesura.⁴⁷ Mentre la gent del carrer, aliena a les implicacions polítiques de la mesura espanyola, comença a usar el nou servei, els seus representants no paren d'oposar-s'hi. No hi estan d'acord. Els francesos segueixen rebent les queixes i el bisbe s'esbatussa amb Madrid i no sap per on sortir. En aquesta situació passa una cosa insòlita, mai vista i fins molts anys més tard mai repetida a Andorra. El dia 2 de juny s'organitza una reunió tripartida al Palau Episcopal de la Seu amb representants de les tres parts afectades. La meta devia ser, en principi, trobar una solució al problema postal plantejat per l'actuació espanyola.

El dossier⁴⁸ que redacta el veguer francès sobre les deliberacions i els resultats de la trobada demostra, no obstant això, que finalment no n'hi va haver. Què havia passat? El bisbe Guitart havia signat mentrestant la pau amb el ministre d'Asuntos Exteriores d'Espanya. Havien arribat a un acord⁴⁹ que donava al copríncep algunes prerrogatives per sancionar futurs canvis del sistema administratiu postal andorrà i dret a vetar decisions relacionades amb el personal empleat. A canvi va acceptar obertament el nou *status quo* postal a Andorra.

Tenint en compte aquest desenvolupament, no pot estranyar que no hi hagués hagut deliberacions sinó que el bisbe, a més d'explicar monologant que acceptaria la situació actual, anunciés a més a més que la Fàbrica Nacional de Moneda y Timbres, a Madrid, emetria una nova sèrie de segells amb motius *propis* andorrans, els assajos dels quals van presentar als participants.

Així que en el fons la primera trobada tripartida va acabar abans d'haver començat. En vista de la nova situació, els francesos es replantegen la qüestió postal, ja que no es pot arribar a un consens. Jurídicament, és difícil una solució que no molesti als veïns, i finalment van acceptar els fets consumats. Però al mateix temps van decidir demostrar als espanyols que no eren menys que ells i van anunciar que proposarien un canvi de l'article referent a Andorra en el pròxim congrés postal de l'UPU, a Londres, per insistir en la igualtat de drets d'ambdós països. Al mateix temps van començar a fer plans per a una Administració postal francesa pròpia, paral·lela, a les Valls.

Quan els espanyols van veure que els francesos estaven fermament disposats a organitzar el seu propi correu i en veure que no els ho podrien impedir, van acceptar la decisió francesa. Tanmateix van intentar evitar una discussió sobre l'assumpte d'Andorra al si del congrés de Londres. Una discussió entre els representants de París i Madrid fàcilment hagués pogut donar lloc que alguna iniciativa andorrana hagués prosperat per ser admesa com a membre de propi dret de l'UPU, cosa que hauria suposat per a Espanya un dur revés perquè hauria significat probablement una retirada forçada d'aquell territori. Així que van proposar als veïns gals buscar una solució consensuada. El resultat fou una moció francoespanyola conjunta per canviar l'article 40 dels estatuts de l'UPU i concedir així a França els mateixos drets que ells tenien. L'única condició que hi va posar la part espanyola va ser que en el text se'ls anomenés a ells primer.⁵⁰ Això va ser el pas decisiu per a la implantació d'una Administració postal francesa a Andorra.

Un cop aconseguit el consens els altres passos eren de pur tràmit institucional. Amb els ulls posats en les possibles conseqüències negatives d'un enfrontament sobre la qüestió postal andorrana, francesos i espanyols van buscar i van trobar un acord. La bona voluntat i els interessos polítics d'ambdues parts fan ara possible allò que abans no podia ser. Encara que durà tan sols cinc anys⁵¹, es va acordar i practicar una veritable cooperació, tal com després estaria reflectida en l'acord signat per ambdues nacions. A partir de l'obertura del (nou) servei francès es posa en pràctica la tan àmpliament desitjada cooperació hispanofrancesa, ratificada per la part espanyola en la Real Orden núm. 660 del 30 de juny de 1930. Del 15 de juny a l'1 de novembre entrava en vigor l'*horari d'estiu*. Consistia a portar el correu sortint en un turisme des de Sant Julià, via la capital, Encamp, Canillo, Soldeu i el Pas de la Casa, seguidament per la N 20, a la Tour de Carol des d'on seguiria el camí en tren. El correu entrant prenia el camí al revés. Durant l'*horari d'hivern*, entre el juliol i l'octubre, empleats espanyols

recollien la correspondència i altres enviaments a l'oficina francesa de la Guingueta d'Ix per portar-los en autobús fins a la Seu d'Urgell. Allà el *carter francès* els recollia per portar-los al seu torn a les Valls per al seu posterior repartiment. El correu sortint es despatxava al revés de forma anàloga.

Amb la implantació de l'Administració postal espanyola per als andorrans havia canviat la situació. El 1926 havien començat un cop més a somiar un servei postal propi i alguns ingressos a través dels beneficis per a les arques públiques que aquest generaria. Però ni els esforços de Fernando Escalas ni els de Fr. Weilenmann van prosperar. Les protestes contra la mesura van pretendre la retirada espanyola amb l'ajut del govern francès i del bisbe. En veure que aquest es posicionava finalment al costat dels espanyols i que els francesos arran del desenvolupament relatat més amunt ja no van seguir amb el seu pla d'oposar-se a la iniciativa del país veí, van abandonar el seu pla francoandorrà i van desenvolupar el seu propi, els andorrans es van quedar sols amb les seves protestes.

Si Espanya no hagués finalment reorganitzat el seu servei postal a les Valls, els andorrans podrien haver organitzat un servei propi, possiblement amb el consentiment d'ambdós coprínceps. Després de tants fracassos, els francesos estaven disposats a estudiar seriosament la proposta *suissoandorrana* i també el bisbe copríncep donava suport a aquesta opció. I més tard, Espanya després d'una sol·licitud per part dels francesos corresponent al següent congrés postal, hauria hagut de retirar-se del territori andorrà.

La implantació del servei postal francès canvia la situació definitivament. Al final tant el servei francès com l'espanyol s'havien implantat sense haver-ho consultat i sense tenir en compte ni la voluntat ni els interessos del Consell General.⁵² Les contínues protestes andorranes no van tenir cap efecte. El més interessant i revelador és l'amarga queixa presentada al prefecte de Perpinyà amb data del mateix dia de l'obertura del *bureau* francès. El text de la nota de protesta que els andorrans envien al prefecte de Perpinyà⁵³ desvela clarament que les intencions andorranes anaven bastant més enllà de vetar l'establiment d'un servei postal francès. Rebutgen els acords francoespanyols del 30-6 i 25-7-1930, que perpetuen la doble

administració postal. Ho demostren també les decisions preses pel Consell General després de l'anomenada *Revolució Andorrana*, el 1933, uns dos anys més tard.

En la sessió del 24 de febrer de 1933 es nomena Friedrich Weilenmann ciutadà honorari d'Andorra i se li concedeix la nacionalitat. A més a més, se li concedeixen plens poders per actuar en nom del Consell General en la qüestió postal. La meta és l'ingrés d'Andorra com a membre de ple dret a l'UPU. Aquesta meta tenia una doble finalitat. Primer, obligaria Espanya i França a retirar les seves administracions postals de les Valls. Segon, significaria un primer reconeixement d'Andorra en una organització internacional, a la qual cosa hauria seguit l'intent de ser reconeguda per la Societat de Nacions com a membre de ple dret. Ambdues, doncs, haurien pogut ser un pas previ important per a la independència real d'Andorra dels seus coprínceps, pretesa amb una (nova) constitució⁵⁴ que volia iniciar una nova etapa política.

Weilenmann obté així a la fi l'aprovació del seu projecte, que demanava des de 1927. Com la majoria del Consell General i de molts andorrans, veu a prop la independència. Aquest, tanmateix, ha de ser enterrat a l'agost, quan cinquanta gendarmes francesos sota el comandament de l'aleshores tinent coronel René Baulard entren a Andorra per posar fi a la Revolució Andorrana en nom dels coprínceps, que volen veure restablert l'ordre constitucional.

APO = Archives des Pyrénées Orientales, 1723 W, Délégation permanente pour Andorre, carton 131 i carton 203, dossier Weilenmann

AMU = Arxiu de la Mitra d'Urgell, Serveis públics, 2.1, Correus

ASC = Arxiu de les Set Claus, segle XIX i segle XIX

AMAE = Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores de España

AMAEF = Archives du Ministère d'Affaires Étrangères de França a l'Arxiu Nacional d'Andorra

LDA = Llibre d'actes

UPU = Unió Postal Universal

Notes

1. Vegeu François Dupré: *Els serveis de la Poste Française s'estenen a Andorra a partir del 16.6.1931*, Andorra 1998 (per anomenar-ne tan sols un exemple)

2. En principi la raó era probablement que la gran majoria de les cartes enviades era correspondència oficial entre el Consell General i les parròquies, i viceversa. Per a les poques cartes privades s'aprofitava el mateix servei.

3. Amb ell es mantenia la connexió postal amb les Valls interrompuda pel tancament de la frontera espanyola i la manca d'una organització postal per part dels carlins a aquesta part dels Pirineus.

4. És el que recorda el sotsprefecte de Prada, delegat permanent de la República Francesa a Andorra en la seva carta del 4 de juliol de 1882 al síndic general (ASC, segle XIX, 3896).

5. Això és el que François Dupré diu al seu llibre [pàg. 5; (paginació pròpia: la versió catalana aquí esmentada no té paginació)] sense aportar les proves documentals corresponents. A pesar d'això no li manca lògica.

6. Els únics canvis que hi va haver van ser canvis del text, no del contingut. Només es va canviar la denominació inicial de "República del Valle de Andorra" a Washington (1897) a "República de Andorra".

7. Tampoc no és el lloc d'intentar dilucidar l'entrellat d'un conflicte que duraria encara més d'un segle.

8. Com François Dupré explica i demostra en el seu article "L'establissement d'un bureau de poste français à Andorra la Vella le 19 septembre 1882... reste sans lendemains!", el Consell General insisteix que tots els llocs de treball que es creïn per a l'administració dels correus siguin ocupats per andorrans. Com que la part francesa no està disposada a accedir a aquesta petició, els andorrans acaben vetant el servei.

9. El caràcter especial d'aquest servei el deixa molt clar el veguer Carles Romeu en el seu dossier sobre la situació del correu a Andorra del 8 de febrer de 1926 i, fins i tot abans de la seva instal·lació, adverteix el ministre de l'Administració de Correus de les complicacions que podrien resultar de "l'ingrança des courriers français de la Viguerie dans l'affranchissement et la distribution des correspondences sur le territoire andorran..." (carta del 29-11-1886 al prefecte).

10. Hi va haver diversos intents, p. e. el 1888, el 1892 i el 1901.

11. La raó d'aquesta *insubmitió* era la negativa del Consell de seguir pagant els delmes eclesiàstics en espècies, tal com volia, tant si com no, el bisbe Casañas. Era un conflicte per al qual no es va trobar solució fins que va arribar Juan Laguarda a ocupar la seu episcopal, el 1902, qui, sorprenentment, va

resoldre el problema en pocs mesos (ASC, segle XX, 4146).

12. AMU, 2.1, 11063-61; ASC, segle XX, 4162

13. Vegeu Gerhard Lang-Valchs: "Otto Bickel i la seva iniciativa postal de 1893", *Papers de recerca històrica* 6. La República de San Marino li va dedicar el 1997 fins i tot un segell. Bickel va proposar primer al Consell General i després al prefecte de Perpinyà organitzar el correu a Andorra. La iniciativa va ser rebutjada en ser Bickel estranger. Un any abans havia estat rebutjada la iniciativa de l'andorrà Francesc Pla de crear un segell andorrà per al correu intern (ASC segle XIX, 3051/3054).

14. AMAEF. *Andorre 1896-1938*, 2 70-5 [fons sense inventariar].

15. L'oposició al projecte va arribar tard, quan l'intent d'instal·lar una oficina de correus a la capital ja havia estat cancel·lat per part dels espanyols. [La part francesa no s'havia assabentat en cap moment del que realment estava planejat i del que havia de passar, i va protestar, per tant, per assumptes secundaris.] Si no hagués estat per un acord oral entre els representants d'ambdós països en el recent congrés postal de Roma (d'abril a maig de 1906), en el sentit de no tocar l'article referent a Andorra, ni en el Congrés Postal ni posteriorment a través de mesures concretes, no s'explica per què Espanya va renunciar a aquesta mesura, que fins i tot ja estava posada en marxa.

16. <http://aps.free.fr/vt2-2/index.htm>; [últim accés 17-3-2009, 20.58]; D. W. Tanner: *The Postal History of Andorra* (part 2); "Valira Torrent - Bulletin of the Andorran Philatelic Study Circle". *Issue* 2, p. 2-6 (nov. 1975).

17. El conegut i normalment ben informat filatèlic alemany H. E. Sieger va publicar, probablement el 1929, un fullet de distribució restringida (50 exemplars) en què presenta tots els segells andorrans emesos fins a la data i diu en la pàgina 2 que el Congrés Postal d'Estocolm va encarregar expressament a Espanya que s'ocupés d'una vegada de la reorganització del seu servei postal a les Valls. H. E. Sieger: *Andorra*. Edició privada, Voigt & Gleiber, Frankfurt a. Main, [sense any].

18. APO, 1723 W, Délégation permanente pour Andorre, carton 131, carta del 23-11-1917 "... Je viens d'apprendre que, par ordre de l'administration postale en date du 1er novembre, le service de nos courriers français de Porté à Andorre la Vieille a été suspendu."

19. *Ibidem*. "... que les courriers andorrans avaient été refoulés par le barrage militaire." El tancament del pas fronterer tenia tan sols sentit si es tractava de capturar algun prófug francès o algun presoner de guerra alemany que s'hagués escapat d'un camp de presoners per refugiar-se (a través d'Andorra) a Espanya, un cas no tan infreqüent com es

pugui creure. Aquests camps per als soldats alemanys es trobaven no allunyats de la regió pirinenca, a la mateixa regió on, després de la Guerra Civil Espanyola, s'instal·larien els camps d'internament per als refugiats espanyols.

20. APO, 1723 W, carta del veguer al prefecte del 13-05-1918.

21. No hi ha cap constància documental de cap pla espanyol en aquestes dates. La manca total de proves i accions concretes que haguessin pogut fonamentar aquestes afirmacions així com la referència a decisions del darrer Congrés Postal (que s'havia celebrat feia dotze anys) deixarien bastant clar el caràcter especulatiu de les informacions referides.

22. APO, 1723 W, carta del veguer al prefecte del 09-06-1918, "... officieusement..."

23. *Ibidem*, carta del MAEF al prefecte del 12-07-1918.

24. *Ibidem*, carta del veguer al prefecte del 29-06-1918.

25. *Ibidem*, carta del veguer al prefecte del 01-06-1918.

26. *Ibidem*. "... il était nullement obligé à transporter la correspondance des Vallées. "

27. A part dels dos carters i del *receveur*, l'Estat francès pagava els telegrafistes de Soldeu, Canillo, Andorra i Sant Julià.

28. APO, 1723 W, carta del veguer al prefecte del 08-08-1925 ("Notre service postal franco-andorran continue à provoquer des plaintes justifiées.") i ("Je reçois de continuelles réclamations...") carta del 12-11-1926.

29. *Ibidem*. Carta del 13-02-1925.

30. En el meu treball sobre F. Weilenmann anteriorment esmentat havia afirmat que la signatura de la 2a Convenció de l'Opi per part del síndic Pere Font havia estat la raó que va empènyer l'Administració espanyola a començar a actuar. Després d'haver vist els documents de la vegueria d'Andorra és, tanmateix, més probable que fos la iniciativa francesa d'aconseguir el transport del correu per territori espanyol la desencadenant perquè arrenqués la reorganització espanyola del seu servei de correu.

31. L'anunci oficial publicat a *La Gaceta de Madrid* el recull *La Vanguardia* de l'01-06-1926 (pàg. 27, col. 3).

32. LDA, 1, 259.

33. Gerhard Lang-Valchs. *Papers de Recerca històrica*, 5 (pàg. 108).

34. La iniciativa de Weilenmann havia estat rebutjada oficialment, potser per ser avalada pel bisbe i/o per rancúnies internes. El Consell apostava oficialment per Fernando Escalas, a qui havia donat una concessió postal que, tanmateix, no sembla que anava tan lluny com la proposta del suís i es

limitava a l'emissió de segells. Així que ambdues iniciatives eren en el fons compatibles.

35. APO, W 1723, cartró 203, carta del veguer al prefecte del 11-02-1927.

36. *Ibidem*. La carta corresponent no s'ha conservat però es dedueix el contingut de la resposta del síndic al prefecte del 17-03.

37. *Ibidem*, carta del síndic al veguer del 13-04.

38. *Ibidem*, carta del veguer al prefecte del 07-05.

39. *Ibidem*, carta del ministre al prefecte del 30-06.

40. APO, W 1723, cartró 203, carta del veguer al prefecte del 5-8-1927.

41. APO, W 1723, cartró 203, carta del batlle al prefecte del 30-10.

42. *Ibidem*, carta del síndic general al prefecte del 21-11.

43. AMAE, R 444, 195/195a [contracte de concessió en francès amb la signatura episcopal, data 16-10-1927].

44. Un futur treball s'ocuparà de l'entrellat de l'assumpte, que no importa en el context d'aquest article.

45. I no hi ha constància que F. Escalas hagués desenvolupat cap pla concret per a l'organització d'una administració andorrana. Ni ho esmenta en la seva renúncia parcial a la concessió (AMU) Els assajos trobats per Bacquer han de ser probablement fruit dels seus intents.

46. El veguer opina que el Consell General dóna suport a Weilenmann en secret i/o que fa seves les seves propostes. La raó per a aquesta posició poc clara poden ser rancúnies internes o la intenció de jugar dues cartes.

47. *La Vanguardia* del 05-12-1928, pàg. 27, col. 3

48. APO, 1723 W, carta del veguer al prefecte del 11-06-1928.

49. La intensa correspondència entre el bisbe i el ministre d'Asuntos Exteriores a Madrid revela el descontentament i el desacord del bisbe amb la mesura espanyola. Davant la insistent negativa espanyola a qualsevol canvi, el copríncep —veient que qualsevol mesura de força de la seva part seria necessàriament infructuosa— es va inclinar cap a un arranjamet que li donava certes competències pel que feia a futurs canvis en el camp postal.

50. AMAE, R 444, 129/129a.

51. La Guerra Civil Espanyola, la Segona Guerra Mundial i el règim de Franco van tornar a canviar el panorama una altra vegada.

52. APO, 1723 W, carta del Consell General del 20 de maig de 1931 dirigida al prefecte: "... sense l'express consentiment i la correspondent autorització...".

53. *Ibidem*. "... no poden pas escapar al general anatema fulminant per la Sobirania del Poble, màxima conquesta de la gran Revolució Francesa."

54. LDA, 1, 280a.